

13. *Kapene Rahera* : I penei taku whakarongo atu ki o korero me tu hei Kooti tetahi ahua o te Kaunihera Maori hei whakawa i nga keehi katoa, heoi nga mea kaua e hoatu ma taua Kooti Kaunihera e whakawa ko nga mahi kohuru ko nga mahi tahae me era atu hara pera : e mea ana koia koe me whakatu te Kaunihera hei Kooti i waho atu i nga Kooti o te Koroni, pehea ranei?

Henare Kaihau : Ae ; e penei ana taku ki te whakaturia he Kaunihera Maori me whakaae ano he mana whakahaere Kooti mona a me whai mana ki te whakahaere i nga mea katoa o roto i tona takiwa e pa ana ki o ratou whenua, ara, mo nga mea e pa ana ki nga Maori anake, he pai rawa nga Pakeha kia noho mai i waho, ara, kia kaua e uru ki nga whakahaere mo aua mahi. He aha te pai o te hoatu Pakeha ki roto i te Kaunihera kaore rawa nei e mohio ki te aronga o nga mahi a te Maori, ki reira whakaporearea ai i nga hiahia o nga Maori. Otira, i runga i tetahi aronga, ki te kore te Whare e pai me Maori katoa nga mema o te Kaunihera, he wehi kei kotiti ke ta ratou whakahaere i ta te ture i whakatakoto ai—ki taku kaore ratou e pera, notemea hoki he mea whakatu ratou e te Whare.

17. *Kapene Rahera* : Kei te mohio pea koe, ki te hoatu e te Paremete te mana e tonoa nei e ratou, ka tau ki te Paremete te he ki te kore e tika te whakahaere a te Kaunihera i ana mahi ki runga ki nga iwi me nga hapu Maori?

Henare Kaihau : Ae ; e tika ana tena kupu au mo nga ture katoa e paahitia ana e tenei Whare. Ka hoki mai aua ture hei mate mo te Kawanatanga ki te kore e tika tana whakahaere i taua ture. Ki taku ina tu te Paremete i ia tau me whakatakoto ki tona aroaro nga pukapuka whakaatu i nga mahi katoa a te Kaunihera, a ma te Paremete e titiro te tika te he ranei o nga mahi a te Kaunihera.

18. *Kapene Rahera* : A, ko te mahi ma te Kaunihera, he whakahaere i nga whenua, he rihi i nga whenua, he whakahaere i nga ruri, he tapatapahi i nga whenua, a he whakanohonoho ki te tangata?

Henare Kaihau : Ae.

19. *Kapene Rahera* : Me nga mahi pea hoki e riro nei ma te Kooti Whenua Maori e mahi me hoatu katoa ma te Kaunihera e whakahaere?

Henare Kaihau : Ki taku mahara heoi te mana e hoatu ki te Kaunihera Maori ko te mana whakahaere i o ratou whenua i runga i a ratou nei huarahi e pai ai.

20. *Kapene Rahera* : Tena, mo te taha ki nga mahi o nga tari a te Kaunihera, me tino tupato ia, a me tino tika hoki tana whakahaere i nga pukapuka rehita, i nga ota, me era atu pukapuka a te iwi?

Henare Kaihau : Ae ra, me pena ; e kore rawa ano hoki e tika kia takahia te ture.

21. *Kapene Rahera* : Mo nga ruri o ia poraka whenua. Kei te mohio pea koe me honohono nga ruri katoa puta noa i te koroni, ara, ina ruriatia tetahi whenua Maori me ata hono atu ano taua whenua ki nga tiriki teihana ; ki te kore hoki e peratia e kore e tika?

Henare Kaihau : Ae.

22. *Kapene Rahera* : Ki te hoatu ki te Kaunihera te mana e tonoa nei, a ki te tahuri ratou ki te rihi i nga whenua, tena pea e whakatakotoria he huarahi hei whakahaere i nga tikanga e rihiatia ai nga whenua, ara, hei whakatuturu i nga eka e taea te rihi ki te tangata kotahi?

Henare Kaihau : Me whakauru katoa nga tikanga mo ena tu mea ki roto ki te Ture whakamana i te Kaunihera Maori, a kaua rawa e tukuna te Kaunihera kia puta ki waho o nga tikanga o taua Ture whakahaere ai. Ki te puta ratou ki waho he takahi tera i te Ture.

23. *Kapene Rahera* : A, ko nga mahi whakahaere ma te Kaunihera, he tapatapahi i nga whenua, he wehe i etahi rahui, he ruri i aua whenua, me era atu mea, a ko tetahi he whiriwhiri he whakaotioti haere i nga tautohetohe a te Maori mo o ratou whenua?

Henare Kaihau : Ae, i nga mea katoa.

24. *Kapene Rahera* : Na, he tangata koe kua waia ki nga mahi Maori katoa, a mo runga i nga mahi Pakeha, tena pea kua waia koe ki nga mahi paamu ; ki to mahara ka taea ranei e te Kaunihera, ahakoa he Maori katoa ona mema, te whakahaere i nga mahi i runga i taua huarahi?

Henare Kaihau : Ae ; ki taku whakaaro ki te hoatu he mana ki a ratou ka mohio noa atu ratou ki te whakahaere i nga mahi i raro i taua mana. Ma ratou e ako penei me te tamariki e akona nei i te kura. Ki taku mohio kaore kau he uauatanga. Ka takoto noa iho. Ma te aha koia e uaua ai? Ki te tau i te hapu nona te whenua, heoi ano ta te Kaunihera he whakamana i te hiahia o te hapu. Na, ki te hiahia te Maori ki te rihi i tona whenua, a ki te marama i te Kaunihera tera e puta he painga ki taua tangata, ki tana whanau, ki ana tamariki, ki ona uri ranei, heoi he mea tika kia whakamanaia taua rihi e te Kaunihera.

25. *Kapene Rahera* : Ma wai e tuhituhi te rihi, ara, e hanga nga tikanga mo roto i taua mea. Ma te Kaunihera ma wai ranei?

Henare Kaihau : He takoto noa iho tena. Me penei te mahi : kia takoto te Pire ki te aroaro o te Whare, me whakauru he rarangi ki roto, hei whakatakoto i te ahua o nga rihi, ma tera ka mama noa iho.

26. *Kapene Rahera* : Mehemea he ngaherehere kei runga i te whenua e tupu ana, a ka hiahia te Kaunihera kia whakaurua he kawenata ki roto ki te rihi hei whakahaere i nga rakau o te ngaherehere, ara, kia ahei ai te kai-tango i te rihi ki te mahi i etahi o nga rakau, a ki te utu i etahi moni paru mo nga rakau e mahia ana e ia, me pehea he tikanga? Na, ko tetahi, tena pea ka tupono ki tetahi whenua e rihiatia ana, a e hiahatia ana kia whakaurua he kawenata hei whakatakoto tikanga mo nga eka e whakapaia i ia tau, me nga moni e whakapaua ki runga ki aua eka. A ko tetahi, tena pea kua oti tetahi kirimene te whakaae, kia wehea atu tetahi 50 eka o taua whenua hei mahinga kai ma nga Maori nona, otira i runga i te ahua o te whenua, kaore e taea te whakapumau o te wahi hei takotoranga mo taua 50 eka, ara, ka patohetia tetahi 50 eka, ka hiki he 50 eka ke atu. Me pehea he tikanga ina tupono ki ena tu ahua mahi, i te mea e kore hoki pea e taea te hanga he pukapuka mo ena tu whakahaere?